

עין הקורא

ר. לייזיק

הספרות האידיושית כוחה בפרוזה; מנדלי, שלום עליכם, פרץ, אש, ברגלסון, ועוד ועוד. בתישיר לא ליוותה את ה"ספרות האידית אמילו בעשרות שנות הפריחה הבודדות שלה. וגדולי משורריה עיקרם בעברית. משהו שר ביאליק באידית- הרבה לשיר באידית שניאורי. לייזיק הוא כמעט המשורר היחידי הג' דול באידית.

לייזיק גולד לפני ששים שנה בעירה איהומן, אשר בפלך מינסק שברוסיין. הוא עשה דרך חיים שכיחים: עמרה, חדר, ישיבה, דיסקוסיות, מפלגה, מחוסר דאגות אחרות, באה דאגת הצלת המין דאנושי. והדאגה הזו מגלתו סיבירה. אכן בתנאי ממשלת הצאר, הרי לא רחוק קה היא הדרך מטיגאט סיביריה לכרך גדול זה וניו יורק שמו. עד "אוקטובר" הסתפק לייזיק בבונד ובאידית. האורות המתעים של "אוקטובר" סינורו גם עיני לייזיק, והמעבר מן הבונד לקומוניזם אינו כרחוק מזה. ומערב. סוף אמריקה היא רחוקה והכולטביקים יר עו יפה יפה לכסות בעלי האנה של מלים יפות את מערומי האכזר שבטרוריים. אבל הנה כרצו מאורעות אב תרפ"ט. הקומוניזם היהודי הכריז את סולידריותו עם המוסה! נסולידריותו זו התכטאה לא רק מן השפה לחוז, אלא גם במעשים. שמחו לכך לא רק הקומוניסטים, אלא גם הבונדאים, אבל לא רק. המספח הכוב, אלא גם "החבר" בתוך... אכן לא הקומוניסטים היו ה"ראשונים שקימו בתרועה פוגרומים על יהודים. קודם להם ה"נארוובולצאים", שפירסמו כרוזים מתאימים עוד בשנת 1881... ומישהו מן דבונדאים (מהם?) ציין עוד ב"שנה החמישית", "שום יש" ראל כחור יפה בתור- משחה לגלגלו ה"רבולוציה". פליטת סה? לאו דחקה! ובעצם, למה אנו חוזרים על דברים באנאלים אלה?

עמדת הקומוניסטים היהודים במעמד סבח חברון, מוצא צפת, ועצרו את גשמתיהם של מספה מאנשי הרוח שב"שמאל הקיצוני היהודי. כל עוד היהדות נרדפה ברוסיה, הרי דבר זה לא נגע בהם. אבל למראה זם ישראל, הם לא יכלו להחזיק מעמד. לייזיק ועוד סופרים: אהרם עוזבים את מערכת העיתון הקומוניסטי "מורגן פרייהטי", המופיע בניו יורק. לאור "אוקטובר" עוזב לייזיק חוק את הבונד, ולאור "הברון" הוא עוזב את הקומוניזם. והוא נתחיל מת קרב לציונות. זאת היא ציונות של "לא בשר ולא חלב". הן הבחורים האלה גלדי "ברבי" איהומן. אינם מסוגלים להסתפק באידיל "שר אוסק". לייזיק בציונות הוא יורשו של ליאכין. ציונות מהכיתמת. עד אשר הקומוניסטים ית ורו למוטט. חוץ מזה קרקע אמריקה אינה יפה לקנאות, תהיה זאת קנאות בונדאית או ציונית.

עכשיו השלים לייזיק עם מדינת ישראל, מאחר שגם "השומר" ופלמ"ח סמי כו ידהם עליה. אבל לציונות אליה נקוצ בה: עברית! ומי שהיה וישיך החדה, גישה, "הבורסה" קשה לו להשלים עם דרעינין. שותקה העברית גייתה שפת השוק, ההמון לכבות מא" מעלשון". והאידיש נדחקה והולכת לדי אמות של "לשון קודש" לצרכי השומרי רונים מדור אחרון, לצרכי הבונד. בוח דאי וזה טרגי, בשביל מי שהוא אבל זאת היא המציאות. הקרקע נשמת מהחת לרגלי האידיש באמריקה הליברלית ומ כל שכן ברוסיה הקומוניסטית. לשוא השאיפה להאחו בקרקע ארץ ישראל. על מי הם רוצים להיבנות כאן? גדל דור של צברים, שהמאמע לשון שלהם ביא עברית האידית של "מאה טערים" של "דיסקין", "עץ היים" אינה האידית של האידיושנים. והעליה ההמונית היא בליל שפות. קרקע ארץ היא קרקע צחיחה בשביל הזרע דאידולשאי שהתנוון. אבל נתזור ללייזיק. בונד, קומוניזם, ציונות... לא זהו עיקרו של לייזיק עיקרו בשירה. ואף השירה היא לדידו לא מטרה בפני עצמה, אלא אמצעי השירה של לייזיק היא ביטוי למהלך ריח, להצצה למה למעלה ומה למטה. לייזיק המשורר אהב לחטט בכעיות דבצחון, אשר פחרון אין להן ואשר עצם החיטוט היא המטרה. הוא רוצה להשי לים בין בעיות ישראל לבין בעיות הא" דם, האנושיות. אבל כבר הספיק דור אומלל זה להפגין, שלא בכל המקרים אידילי האנושות עולים בקנה אחד עם אידילי ישראל סבא.

לייזיק בא אלינו כאורח נוסה ללון. ומן הדין, שהיחס לאורח הוא שונה מקיחס לבן בית. אבל אם קבלת אורחים מחייבת, הרי גם משהו מחייב בהתנהגות אורחים...

סולם

מלאה שנה לקיום ירחון זה, מפ על סג של דפג, כלומר של האופוזיציה של לח"י לשעבר. ירחון זה שובה את נפש הקורא בעריכה המשובחת, ובל יקל הדבר בעינינו. בזמנו: הכל עור"כים... "סולם" נכרת עריכה מנוסה ומרובה. ובנידון זה, ובעוד מובנים מזכיר "סולם" את "המצורר" ל"ח. ברנה. שני הירחונים האלה הופיעו חבורות חבורות צנומות בבמות בתקופת המעבר. אבל "סולם" מבורך לא רק בעריכה מנופה, אלא גם בחבר סופרים כש" הוני. אנו מציינים, במיוחד וראשית כל, את הריפורטגיון החוגרות מגדר הרגיל של הסופר הצעיר ברוך אורן. דבריו על פלמ"ח מצטיינים בכשרון שבכתיבה ובכנות של הדברים. בפולחן כמרים מעשה ידי אלה המתימרים להיות ראשי פלמ"ח, הרי כתיבת ברוך אורן כמוה כשירת האלילים בבית חרוח ע"י אב"הם אבינו בזכותו של ברוך אורן אולי ייצל הישוב האומלל מסכנת "גוארדיה אדומה"...

אנו מציינים במיוחד את רשימותיה של רגב' גאולה כהן מתקופת הישיבה הבית לחמית. קומץ של צעירות, הבנות הרוחניות של שרה אהרונסון, נפל בחבי רת פושעות, מופקרות, מן המדור החבי חנו של החברה האנושית... רבות כתבו גברים על חיי הסוהר. אבל בספר רות טרם נכתב על חיי סוהר של נשים. אנו רוצים לציין את המסות של מרדכי שלו וגם של א. עמיקם, ואחרון אחרון אורי צבי. שיריו הם נושא ארוך ונכבד ואין לפטרם ברשימה עמוסאית מרפרפת. אכן משהו אנו רוצים לציין בזה. נדמה לנו, ובזמן האחרון מורגשה בשירת אורי צבי נימת תנועה, ומתחזקת והולכת על השכון ה"סערה".

סולם - קודש לבעיות הלאומיות

הצרופה. ברצון דנים ב"סולם" בכעיות, דעומדות כרומו של עולם, בכעיות מופ" שטות, אשר אינו דורשות תשובה מ"י" דית. "סולם" כשמו כן הוא: ראשו מגיע השמימה. ברם, האם כסיסו נשען עלי אדמה? וזמה ו"סולם" זה פורח באיית, כולו רוח, רוחניות. "סולם" נז" הר לעסוק בכעיות קונקרטיות, הדור" שוה פתרון מידני. השם "סולם" אינו מקרי. הוא מוביל אל על. הוא מסית ועת הקורא מדבעיות המטריות "הקס" גותי. והנה דוגמאות בולטות ביותר: מה דעתו של "סולם" על הבעיה הכלכלית? קשה להגיד, שבעיה זו אינה מכרידה את עולמו של ישראל. האם "סולם" מצוד ביומה הפרטית או במשק של פיקוח? ומה דעת "סולם" על ה"יחוסים הבינלאומיים"? הן עולמו של הקב"ה מחולק עכשיו לשני מחנות. ומה דעת "סולם" בשאלת החינוך? וכך הוא הדבר בכל בעיה ובעיה. בחזאי ו"י" תר נוח הוא להתהלך בקאפוסה של שבת וי"ט ללא רבב גם בששת ימי המעשה. ציינו זאת בחזאי שלא מתוך רצון להפחית בערך "סולם". אורבה, ציינו זאת מתוך רצון להצביע על תיקון נוסף, להוסיף תיקון על גבי המתוקן. ולידינו ב"סולם" אין לנו ברכה אחרת מאשר איחולים: "המשיכו!"

האחרון

ספר השירות והבלדות" לשמשון מלי צר בהוצאת "דבר" הוא כולו קודש ל" עיירה. אולי שמשון מלצר הוא האחרון ממשוררי העיירה. בכל אופן הוא האחרון מאלה שנולדו בעיירה ואשר ימי הילדות והנוער עברו עליהם בהותה הרומנטיקה של שמשון מלצר היא כפולה: כללית ופרטית: געגועי הפרט משולבים בגעגועי הכלל. המשורר מתגעגע לילדותו ולמקום בו עברה הילדות. במקרה זה העיירה. הגישה לעיירה בספרותנו היא גישה משתי הקצוות. ובכלל אנו עם של שתי הקצוות, הגישה אל העיירה היא או כולה שלילה או כולה חיוב. כל עוד היתחה העיירה רוב מנין ורוב בניו של שבט אשכנז בישראל, כל עוד רוב מנין ורוב בניו של שבט זה היה מרוכז רובו ככולו במזרח אירופה - הרי תיאורי העיירה היו תיאורים שליליים בעיקרם. בתקופת "ההשכלה" מתחן בקורת חריפה על הת"ע העיירה: מאפיו, סמולנסקין, ילג ועל כולם מגדלי. ובכלל הרומנטיקה אפשרית כלפי העבר שחלף ואיננו, אבל נטורליזם, טאטירה, מופנית כלפי ההחה, הקיים, נאפו. הוא בעל "אהבת ציון" לכשהוא בא לדון על חיי העבר. הרחוק של האומה. אבל אותו מאפו הוא בעל "עיס צבוע" לכשהוא מתאר את חיי העיירה בעצם קיומה.

מר ש. מלצר מתאר את העיירה כאחז מאחרוני בניה. אין הוא אורח נוטה ללון" בעיירה, שבא לביקר לזמן קצר והמתאר אותה מעשה בן כרך, או בן ארץ שמעבר לים, שחזר למקום בו עברו ימי ילדותו והתוהה לתמורות שחלו בינתיים. כאן, מר ש. מלצר הוא אחד מבניה אורחיה של העיירה. הק בגופו הרחיק נדוד בזמן ובמקום. אבל ברוחו הוא נשאר תקוע בעיירה. אין ש. מלצר מתאר את העיירה לכשהיא במצב של התנונות כפי שעשה זאת עגנון. (אגב, גם עגנון וגם מלצר מתאר רים אותה הסביבה, את העיירה, אשר למרגלי הקדפטים) גם ללא גזירות ת"ש תשי"ח נידונה העיירה לכליה. ברם, ש. מלצר אינו רואה זאת. הוא רואה את העיירה בעצם בלבובה ואת חורבנה הוא רואה מעשה אטלנטידה, אשר שקי עה לפתע פתאום למצולות.

העיירה של ש. מ. היא מקום ערש החסידות. כאן התהלך פעם הבעש"ט, וצל הבעש"ט מלווה את המשורר של דור אחרון. ההווי של העיירה הגיע לפסגתו עקב החסידות. דחסידות נתנה תוכן רב לחיי העיירה צרי האופק. היה זה תוכן רוחני רב במסגרת של דלות חמרית.

ש. מלצר גותן לתיאורי העיירה שלו (המשך בעמוד ו')

עֵיִן הַקְּוֹרָא

(המשך מעמוד ה')

צורה של שיר. בעצם זהו שיר־פליטון. כוהו של מלצר בתיאור הפיליטוני. וישנם פרקים שאין לקויאם אלא מתוך עירפול כל שהוא בעיניו.

אצלנו קם דור, אשר החיי העיירה

זר לו. יותר מזה. הדור שקם לנו כאן בארץ פנה עורף לציירה במובן רוחני. אכן אין למחוק מהולדות האומה אחד הפרקים המוהירים של חייה, שהסתים באופן כה סרגי.

הראשון

ומהעיירה שכבר איננה, מהעיירה ש־עמדה פעם על גדות הדניפר, הגימאן, ההיסלה ומרגלי הקרפטים, — לעיירה הקיימת, הפורחת, העיירה שבשרון, בי־שפלה, מטלוסט של שמשון מלצר, מי־טלוסט שדבר לא נשאר מההווי העייר־תי־היהודי שלה, — לרחובות של מר בנימין תמוז. אנו מתכוונים לקובץ הי־סיפורים, הנובלות, התיאורים חולות: "זהב" ב־הוצאת מחברות לספרות. בנימין תמוז הוא בן העיירה הארצי־שראלית, כשם ששמשון מלצר הוא בן העיירה הגליציאית, ואם ש. מ. הוא אולי אחרון ממשוררי העיירה ממזרח אי־רופה; שלנגר עיניו היא נחרבה ולא תוסיף קום, הרי ב, תמוז הוא אחד ממשוררי העיירה, אשר קמה לגד עיניו ממש על אדמת אבות. תהום בין טלוסט לבין רחובות, ואנו מרגישים בתהום זו גם בגישה הספרותית של שני הי־סופרים. בנימין תמוז אינו איש של הווי החיים שאינם, הוא איש של הווי־חיים הנרקמים והולכים. בית המדרש, חסידות, אגדות על הבעש"ט, כל אלה שייכים לטלוסט. ברחובות נדחקו כל אלה לקרן זוית. גם ברחובות חיים בניים של עם הספר. אבל על הכוננית כאן "כתבי ביאליק וכל כתבי ארלור־זורוב וכל שירי יהודה הלוי והמלוז של בן יהודה". ו"אבא ואמא הלכו ל"קונצרט" ולא לבית המדרש. הצעיר שבעיירה ורחובות שמה אינו מפחד מן הכלבים, הוא חייל משוחרר ובוודאי ב־קר באפריקה, באיסליה. גבורי בנימין תמוז חיים את חייהם בארץ ישראל, כי־זכר מובן מאליו, ניכר והאנשים והנשים האלה רואים בארץ את המולדת ללא שירת "דתקוה", ללא "מקום של אר־זים". הם כה קשורים למולדת עד כי "הציונות זרה להם. המולדת אינה בש־בילם נושא לדיקלומים, להשקפת־עולם וכו'. המולדת בשבילם דבר מובן מאליו באויר לנשימה.

ומשהו על שפתו של בנימין תמוז. אין זאת "לשון קודש", אין זאת שפה שנקנתה מתוך ישיבה על ספסל "החדר המתוקן" אצל המלמד חובב־ציון. זאת היא שפת האם של המחבר שלנו.